

Maciej ŁUCZAK*

<https://orcid.org/0000-0003-2639-1428>

Sławomir JANDZIŚ**

Aleksy CHMIEL***

<https://orcid.org/0000-0002-0165-0422>

Wkład Profesora Eugeniusza Piaseckiego w rozwój wychowania fizycznego w Polsce

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie wkładu Profesora Eugeniusza Witolda Piaseckiego w rozwój nowoczesnego wychowania fizycznego i sportu, higieny szkolnej oraz kształcenie kadr. Ten lekarz, związany z uniwersytetem lwowskim (1900–1915) i poznańskim (1919–1947), wieloletni dyrektor Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego (1924–1947), twórca nowoczesnego wychowania fizycznego, współpracownik Sekcji Higieny Ligi Narodów oraz redaktor licznych czasopism naukowych, żył i pracował w czasach zaborów (do 1918 r.), w okresie II Rzeczypospolitej (1918–1939), pod okupacją hitlerowską i radziecką (1939–1945) i w Polsce Ludowej (1945–1947). Jego droga zawodowa oraz koleje historii postawiły go w szeregu luminarzy polskiej nauki i oświaty. W artykule zaprezentowano jego naukowy życiorys oraz dokonania na polu wychowania fizycznego.

Słowa kluczowe: rozbiory, Polska, nowoczesne wychowanie fizyczne, teoria wychowania fizycznego, higiena szkolna.

Wstęp

Jubileusz 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości skłania do tego, by zwrócić szczególną uwagę na ludzi zaangażowanych w proces rozwoju

* dr hab., Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji; e-mail: hist@awf.poznan.pl

** dr, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Medyczny

*** dr, Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola w Lublinie, Katedra Wychowania Fizycznego

nowoczesnego wychowania fizycznego i tworzenia podwalin pod rozwój nauk o wychowaniu fizycznym. Taką ważną postacią w rozwijaniu myśli naukowej był niewątpliwie Profesor Eugeniusz Witold Piasecki, związany z uniwersytetem lwowskim (1900–1915) i poznańskim (1919–1947), wieloletni dyrektor Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego (1924–1947), twórca nowoczesnego wychowania fizycznego, współpracownik Sekcji Higieny Ligi Narodów i redaktor czasopism naukowych.

Cel i metody badawcze

Celem artykułu jest przybliżenie wkładu Eugeniusza Piaseckiego w rozwój nowoczesnego wychowania fizycznego i sportu, kształcenia kadr oraz higieny szkolnej. Podkreślić też należy rolę E. Piaseckiego zarówno w tworzeniu i rozwijaniu naukowych uzasadnień wychowania fizycznego, jak i praktycznym ich wdrażaniu. Wysunięto następujące problemy badawcze: Jakie uwarunkowania miały wpływ na poglądy i działalność Eugeniusza Piaseckiego w zakresie tworzenia podwalin pod kształt nauk o wychowaniu fizycznym? W jakim stopniu praca na Uniwersytecie Poznańskim sprzyjała tej działalności? Jaki był udział Piaseckiego w kształceniu kadr dla potrzeb szkolnictwa i medycyny sportowej?

W pracy wykorzystano analizę źródeł historycznych oraz metody indukcyjną, dedukcyjną i porównawczą, czyli typowe dla prac o charakterze historycznym. Zsyntetyzowano wyniki analizy materiałów źródłowych oraz literatury.

Stan badań

Od momentu opublikowania monografii Kazimierza Toporowicza *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*¹ minęło trzydzieści lat. Wcześniejsze prace tego autora o Piaseckim – m.in. szkic biograficzny² oraz tekst w *Materiałach* z poświęconej twórcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego sesji naukowej³, w której brali udział historycy kultury fizycznej, socjologowie, lekarze, teoretycy i praktycy wychowania fizycznego z kraju i zagranicy – pochodzą z 1973 r. i mają charakter przyczynkowski. Wydane w 1970 r. *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, pod redakcją Zdzisława Grota⁴,

¹ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*, Warszawa – Kraków 1988.

² Tenże, *Eugeniusz Witold Piasecki (1872–1947). Słownik biograficzny wychowania fizycznego i sportu*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1967, nr 4, s. 170–174.

³ *Materiały z Sesji Naukowej poświęconej twórcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego, Poznań, 13 i 14 listopada 1973 r.*, seria: Monografie, nr 66, AWF w Poznaniu, Poznań 1975.

⁴ Z. Grot (red.), *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, Poznań 1970.

tudzież naukowa krytyka twórczości E. Piaseckiego, przeprowadzona przez Zbigniewa Krawczyka w rozdziale książki pt. *Natura, kultura – sport. Kontrowersje teoretyczne w Polsce*⁵, nie prezentują pełnego obrazu. Badania, które mogłyby go uzupełnić, podejmowane są sporadycznie. Od 1988 r. na omawiany temat nie ukazała się wartościowa praca, wnosząca nowe treści.

W ostatnich latach pojawiło się kilka monografii i artykułów dotyczących różnych aspektów działalności Eugeniusza Piaseckiego⁶. Niektóre z tych tekstów mają charakter przyczynkowski, inne oparto na bogatym materiale źródłowym. Niniejszy artykuł stanowi próbę ponownej oceny twórczego wkładu Eugeniusza Piaseckiego w rozwój koncepcji nowoczesnego wychowania fizycznego oraz syntezę jego dorobku.

Kwerendę materiałów źródłowych przeprowadzono w Archiwach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. W tym ostatnim znajdują się: świadectwo dojrzałości, świadectwo odejścia z Wydziału Filozoficznego c.k. Uniwersytetu Lwowskiego, książeczka legitymacyjna, Zeugnis (certyfikat), zaświadczenie stażu u prof. Wilhelma Winternitza w Wiedniu w 1897 r., potwierdzenie złożenia egzaminu na nauczyciela gimnastyki szkół średnich i seminariów nauczycielskich w 1899 r., pismo Prezydium c.k. Rady Szkolnej Krajowej zaświadcujące o mianowaniu E. Piaseckiego rzeczywistym nauczycielem gimnastyki w c.k. gimnazjum IV we Lwowie w 1899 r., informacja dyrektora c.k. gimnazjum IV o złożeniu przysięgi służbowej, pismo Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z 22 lutego 1919 r. w Poznaniu ofiarowujące Eugeniuszowi Piaseckiemu katedrę nadzwyczajną wychowania fizycznego przy powstającej Wszechnicy Piastowskiej, karta zgonu.

Dla potrzeb prezentowanego artykułu najbardziej przydatna okazała się monografia, pióra Kazimierza Toporowicza *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*, (Warszawa – Kraków 1988), w której jednak nie wszystkie wątki z życia Eugeniusza Piaseckiego zostały omówione szczegółowo. Znaczną wartość poznawczą mają nadal teksty opublikowane w monografii *Materiały z Sesji Naukowej poświęconej twórcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego z 1973 r.*⁷

⁵ Z. Krawczyk, *Spoleczno-kulturowe funkcje wychowania fizycznego i sportu. Analiza poglądów Eugeniusza Piaseckiego*, [w:] *Natura, kultura – sport. Kontrowersje teoretyczne w Polsce*, Wyd. PWN, Warszawa 1970, s. 163–217.

⁶ W. Lipiński, *Rochwist i palant. Studium etnologiczne dawnych polskich sportów i gier ruchowych na tle tradycji europejskiej*, Monografie AWF w Poznaniu nr 356, Poznań 2004; W. Lipiński, *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 15. Zob. E. Piasecki, *Badania nad genezą ćwiczeń cielesnych*, Poznań 1922, s. 11.

⁷ Z. Grot, *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939*, [w:] *40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu*, Poznań 1959, s. 13 i n; Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim*, [w:] Z. Grot (red.), *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, Poznań 1970.

Małgorzata Bronikowska, w monografii *Od Sobótki do piłki nożnej polskiej... Polskie tradycyjne zabawy i gry w koncepcji wychowania fizycznego Eugeniusza Piaseckiego*⁸, wydobyła z szerokiej bazy archiwalnej i literatury przedmiotu główne myśli E. Piaseckiego i w tym sensie publikacja stanowi cenny wkład do naszej wiedzy o kulturze fizycznej w okresie jego działalności.

Informacje biograficzne można znaleźć także w kronikach Uniwersytetu Lwowskiego, np. w *Kronice Uniwersytetu Lwowskiego 1898/9–1909/10*⁹, oraz w podręcznikach *Dzieje kultury fizycznej (do roku 1918)*¹⁰ i *Dzieje kultury fizycznej w Polsce* Jerzego Gaja i Kajetana Hądzela¹¹.

O działalności E. Piaseckiego często pisał poznański historyk kultury fizycznej prof. Ryszard Wryk (m.in. w publikacji *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*¹² oraz w monografii *Olimpijczycy Drugiej Rzeczypospolitej*)¹³. Wiele cennych informacji o udziale w tworzeniu zrębów medycyny sportowej przez E. Piaseckiego znajdzie czytelnik w monografii Lechosława Deca i Zbigniewa Domosławskiego *Wprowadzenie do dziejów polskiej medycyny sportowej*¹⁴.

Ciekawej oceny dorobku Piaseckiego dokonali Jerzy Gaj i Teresa Ziółkowska w artykule: *Poznańskie badania historii kultury fizycznej*¹⁵. Do popularyzacji sylwetki Eugeniusza Piaseckiego przyczyniły się także teksty Małgorzaty Bronikowskiej, Marii Nowak, Kazimierza Toporowicza, Romana Grzegorza, Macieja Walendowicza, Waldemara Makuły, Piotra Oleśniewicza, Macieja Łuczaka, Sławomira Jandzisia, Ewy Puszczałowskiej-Lizis i Barbary Głasek¹⁶.

⁸ M. Bronikowska – w monografii *Od Sobótki do piłki nożnej polskiej... Polskie tradycyjne zabawy i gry w koncepcji wychowania fizycznego Eugeniusza Piaseckiego*, seria: Monografie, nr 384, AWF w Poznaniu, Poznań 2008.

⁹ *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego 1898/9–1909/10*, zestawiał dr W. Hahn, Lwów 1912; w księgach pamiątkowych w tekstach m.in. Adama Wrzoska, *Wydział Lekarski*, [w:] A. Wrzosek (red.), *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23)*. Za rektoratu Heljodora Święcickiego. Księga pamiątkowa, Poznań 1924, s. 273–279, 349–354.

¹⁰ Z. Grot, T. Ziółkowska (red.), *Dzieje kultury fizycznej (do roku 1918)*, Warszawa – Poznań 1990.

¹¹ J. Gaj, K. Hądzela, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.

¹² R. Wryk, *Narodziny i rozwoju Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2014.

¹³ Tenże, *Olimpijczycy Drugiej Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2015, s. 7–8.

¹⁴ L. Dec, Z. Domosławski, *Wprowadzenie do dziejów polskiej medycyny sportowej*, Wyd. Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Katowice 1992.

¹⁵ J. Gaj, T. Ziółkowska, *Poznańskie badania historii kultury fizycznej*, [w:] Z. Drozdowski (red.), *Wkład poznańskiej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej*, Wyd. PWN, Warszawa–Poznań 1975, s. 202–210.

¹⁶ M. Bronikowska, *Eugeniusz Piasecki: thr founder of academic physical education in Poland*, „Studies in Physical Culture and Tourism” 2008, 15 (1), s. 29–35; K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki i jego rola w rozwoju uniwersyteckiego kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Polsce*, [w:] *Nauki społeczne a kultura fizyczna*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa, seria: Monografie Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, nr 267, Poznań 1988, s. 158–170;

Lata szkolne i studenckie – okres lwowski-krakowski

Eugeniusz Piasecki urodził się 13 listopada 1872 r. we Lwowie jako trzecie dziecko Klementyny Tekli z Hendrichów i Wenantego¹⁷. W młodości pomagał ojcu – lekarzowi specjalizującemu się w przyrodolecznictwie i fizjoterapii oraz nauczycielowi wychowania fizycznego i zarazem pionierowi ruchu gimnastycznego¹⁸ – w prowadzeniu ćwiczeń cielesnych w Zakładzie Gimnastyki Leczniczej i Higienicznej w Krakowie (1885–1890) oraz funkcjonującym w sezonie wakacyjnym Zakładzie Wodoleczniczym zwanym „Klemensówką” w Zakopanem (1892–1897). Następstwem tych doświadczeń było jego późniejsze zainteresowanie się wychowaniem fizycznym, zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej. Znalazł się też w gronie współzałożycieli zakopiańskiego gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (1894)¹⁹ i klubu sportowego (1901), którego

M. Nowak, *Profesor Eugeniusz Piasecki w 100 rocznicę urodzin*, [w:] *Zeszyt naukowy z materiałami IX Studenckiej Sesji Naukowej Medalistów im. J. Śniadeckiego*, Poznań, 30 marca 1973 r., seria: Monografie, nr 52, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 1974, s. 11–15; R. Grzegorz, M. Walendowicz (oprac. wraz z zespołem D. Jandziak i in.; tł. I. Kresak, M. Wnuk), *Historia Ju-jitsu w Polsce 1904–1939; The history of Ju-jitsu in Poland 1904–1939*, Wyd. Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu; *Głogów: Międzynarodowa Federacja Modern Ju-Jitsu, cop.*, Poznań 2008, s. 158; W. Makuła, *Eugeniusz Piasecki's concept of winter sports in view of modern PE objectives and the Olympic idea*, „Trends in Sport Sciences” 2014, vol. 21, nr 3, s. 169–175; W. Makuła, *Eugeniusz Piasecki's concept of physical education rules from the beginning of the last century*, „Studia Humanistyczno-Społeczne. Humanities and Social Studies” 2016, vol. 14, s. 65–77; P. Oleśniewicz, M. Walendowicz, *Eugeniusz Piasecki jako nauczyciel i popularyzator Ju-Jitsu na ziemiach polskich*, „Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu” 2009, nr 28, s. 435–441; M. Łuczak, S. Jandziś, E. Puszczałowska-Lizis, *Wkład prof. Eugeniusza Piaseckiego w rozwój polskiej fizjoterapii. Prof. Eugeniusz Piasecki's contribution to the development of polish physiotherapy*, „Ortopedia Traumatologia Rehabilitacja” 2018, vol. 20, nr 2, s. 103–112; M. Łuczak (red.), *Wybór źródeł, Eugeniusz Piasecki*, Wyd. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 2016, s. 253; B. Głasek, *Wpływ studiów Eugeniusza Piaseckiego w europejskich ośrodkach naukowych na rozwój jego koncepcji teorii i praktyki wychowania fizycznego...*, s. 79–91; K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki i jego rola w rozwoju uniwersyteckiego kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Polsce*, [w:] *Nauki społeczne a kultura fizyczna*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa, seria: Monografie Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, nr 267, Poznań 1988; M. Nowak, *Profesor Eugeniusz Piasecki – w 100 rocznicę urodzin*, [w:] *Zeszyt naukowy z materiałami IX Studenckiej Sesji Naukowej Medalistów im. J. Śniadeckiego*, Poznań 1973 r., seria: Monografie, nr 52, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 1974, s. 11–15.

¹⁷ Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu [dalej: Archiwum UAM], Rektorat. Wykaz stanu służby Profesor dr Eugeniusz Piasecki, sygn. 15/216; K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki w latach 1872–1919*, [w:] *Eugeniusz Piasecki. Materiały z Sesji Naukowej poświęconej twórcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, Poznań, 13 i 14 listopad 1973 r., seria: Monografie, nr 66, AWF w Poznaniu, Poznań 1975, s. 9–10.

¹⁸ M. Bronikowska, *Od Sobótki do piłki nożnej polskiej... Polskie tradycyjne zabawy i gry w koncepcji wychowania fizycznego Eugeniusza Piaseckiego...*, s. 1.

¹⁹ „Przegląd Zakopiański” 1901, nr 28, s. 260.

celem była popularyzacja narciarstwa, saneczkarstwa i zabaw na świeżym powietrzu²⁰. Równocześnie przejawiał zainteresowanie teorią i praktyką gimnastyki, taternictwem, narciarstwem i kolarstwem oraz kulturą²¹.

Po ukończeniu Gimnazjum św. Jacka w Krakowie w 1890 r.²² podjął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu we Lwowie i został członkiem lwowskiego „Sokoła”. Wkrótce na życzenie ojca zmienił uczelnię i kierunek studiów²³ i od 7 października 1891 r. kontynuował naukę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie²⁴. Tam zapoznał się z ideami rekreacji i gier oraz zabaw słynnego ginekologa i położnika prof. dr. Henryka Jordana (1842–1907) – założyciela pierwszego w Europie, otwartego w 1889 r. na Błoniach krakowskich, parku publicznego z basenem i 12 boiskami do gier i zabaw dla młodzieży do lat 15. Włączył się też w prace społeczno-organizacyjne i towarzyskie krakowskiego „Sokoła” (1891–1897), m.in. jako przewodnik (1895)²⁵. Dyplom doktora wszechnauk lekarskich (*doctoris universae medicinae*) uzyskał 23 grudnia 1896 r.²⁶ Wiedzę pogłębiał w 1897 r. w Wiedniu – z zakresu gimnastyki leczniczej u słynnego Antoniego Bluma, a z wodolecznictwa – w pierwszej w Europie Katedrze Wodolecznictwa Uniwersytetu Wiedeńskiego, kierowanej przez prof. Wilhelma Winternitza²⁷. Po kursie i nowych doświadczeniach jednoznacznie stwierdził, że „nie ma przeciwieństwa między umiejętną medycyną a umiejętną hydroterapią”²⁸, mimo że hydroterapia w klinikach wykorzystywana była

²⁰ E. Piasecki, *O wpływie na rozwój psychiczny młodzieży*, [w:] *Z psychologii i fizjologii wychowania*, „Wiedza i Życie”, R. I, t. 12, Lwów 1899.

²¹ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)*..., s. 27–30.

²² Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu [dalej: Archiwum AWF w Poznaniu], Świadcstwo dojrzałości oraz Wierzytelny odpis świadectwa dojrzałości Eugeniusza Witolda Piaseckiego, L. 21, C.k. gimnazjum św. Jacka w Krakowie, Kraków 25 czerwca 1890 r.

²³ Archiwum AWF w Poznaniu, Świadcstwo odejścia L. 19, Eugeniusza Piaseckiego z Wydziału Filozoficznego c.k. Uniwersytetu Lwowskiego, Lwów 5 października 1891 r. Dziekan Wydziału Filozoficznego. Podpis nieczytelny. Rektor Uniwersytetu. Podpis nieczytelny.

²⁴ Archiwum AWF w Poznaniu, Książeczka legitymacyjna (Index) Eugeniusza Witolda Piaseckiego, L.35/1891. Zajęcia miał m.in. z prof. dr. Schrammem – zasady chemii teoretycznej oraz ćwiczenia w pracowni chemii, z prof. dr. Teichmannem – ćwiczenia praktyczne w sekcjach anatomicznych, prof. dr. Witkowskim – fizykę doświadczalną oraz ćwiczenia w pracowni fizycznej dla medyków, dalej: prof. dr. Stopczański – chemia lekarska, prof. dr. Olszewski – chemia nieorganiczna, prof. dr. Rydygier – klinika chirurgiczna, prof. dr. Gluziński – patologia ogólna, prof. dr. Jaworski – ćwiczenia w badaniu fiz. klatki piersiowej, prof. dr. Bujwid – higiena i bakteriologia.

²⁵ Grot Z., Ziółkowska T. (red.), *Dzieje kultury fizycznej (do roku 1918)*, Warszawa – Poznań 1990, s. 220.

²⁶ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia*..., s. 273.

²⁷ Archiwum AWF w Poznaniu, Zeugnis (certyfikat), Eugeniusz Piasecki przebywał u prof. Wilhelma Winternitza od 14 marca do 15 kwietnia 1897 r., Wien 31 maja 1897 r.; E. Piasecki, *Oddział Wodoleczniczy prof. dr Winternitza w Poliklinice Wiedeńskiej*, „Przegląd Lekarski” 1897, R. XXXVII, nr 20, s. 257–258.

²⁸ A. Straburzyńska-Lupa, S. Dziedzic, G. Straburzyński, Vinzenz Priessnitz, Sebastian Kneipp, Wilhelm Winternitz i ich wkład w rozwój wodolecznictwa w XIX i XX wieku, „Acta Balneol.”

w minimalnym stopniu²⁹. Po powrocie do kraju w 1898 r. osiadł we Lwowie, gdzie rozpoczął pracę zawodową.

Rozwój dydaktyczny, społecznikowski i naukowy w okresie lwowskim

W 1899 r. Eugeniusz Piasecki zdał egzamin państwowy dla nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich³⁰, co pozwoliło mu na podjęcie pracy w charakterze nauczyciela gimnastyki i lekarza szkolnego w szkołach lwowskich, m.in. w IV Gimnazjum we Lwowie³¹. Lekcje gimnastyki prowadził zgodnie z zasadami systemu szwedzkiego, uważał go zresztą za model oparty na wiedzy medycznej i znacznie nowocześniejszy, lepszy dla dzieci i młodzieży od gimnastyki niemieckiej, którą krytykował za zbyt dużo elementów akrobatyczno-siłowych³². Argumenty za reformą systemu niemieckiego prezentował podczas wystąpień – w formie referatów programowych i głosów w dyskusji – m.in. na IX Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich (LiPP) w Krakowie i X we Lwowie w 1900 r. oraz na konferencjach (np. 1902, 1910)³³. Pracując w szkole, wprowadził ćwiczenia śródlekcyjne w postaci gier i zabaw ruchowych oraz krótkich wycieczek, co spotkało się z entuzjazmem młodzieży.

W okresie lwowskim Piasecki dał się poznać jako popularyzator wszelkich form aktywności sportowej, zwłaszcza piłki nożnej, uszatej, palanta i krykieta, ćwiczeń lekkoatletycznych, boksu francuskiego, łyżwiarstwa i saneczkarstwa. Jego zainteresowanie piłką nożną było tak głębokie, że przetłumaczył i wydał własnym nakładem w 1902 r. *Prawidła gry w piłkę nożną angielską*, które stanowiły podstawę rozgrywania meczów międzynarodowych. W 1904 r. utworzył

2014, t. LVI, nr 1(135), s. 51–55; E. Piasecki, *Oddział wodolecznicy prof. dr Winternitza...*, s. 257–258.

²⁹ A. Kierzek, *Wrażenia polskiego lekarza z wiedeńskiej kliniki Winternitza*, „Przegląd Lekarski”, 1999, 56 (10), s. 686–687; E. Piasecki, *Oddział wodolecznicy prof. dr Winternitza*, s. 257–258.

³⁰ Archiwum AWF w Poznaniu, Świadcstwo L. 64 K. eg. g., zaświadczające, że Eugeniusz Piasecki w dniu 28, 29, 30 stycznia 1899 r. złożył przed Komisją egzaminacyjną egzamin na nauczyciela gimnastyki do szkół średnich i seminariów nauczycielskich, Kraków 31 stycznia 1899 r. Przewodniczący komisji dr Henryk Jordan.

³¹ Archiwum AWF w Poznaniu, Pismo Prezydium c.k. Rady Szkolnej Krajowej L. 468 do Eugeniusza Piaseckiego zastępcy nauczyciela c.k. gimnazjum w Podgórzu, iż J.E. pan Minister Wyznań i Oświecenia reskryptem z dnia 25 czerwca 1899 r. l.13522 mianował Pana rzeczywistym nauczycielem gimnastyki w c.k. gimnazjum IV we Lwowie z dniem 1 września 1899 r., Lwów 23 lipca 1899 r. Informacja dyrektora c.k. gimnazjum IV, że dr E. Piasecki złożył przysięgę służbową na ręce dyrektora c.k. IV gimnazjum Wincentego Koziola.

³² K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)*..., s. 61, 159.

³³ *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego II. 1898/9–1909/10*, zestawiał dr W. Hahn, Lwów 1912, s. 457; K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)*..., s. 163–172.

Kółko Gimnastyczne Młodzieży, a następnie Klub Gimnastyczno-Sportowy IV Gimnazjum we Lwowie. Był to pierwszy na ziemiach polskich szkolny klub sportowy, który dał początek jednemu z najstarszych klubów piłkarskich – Lwowskiej „Pogoni”, oficjalnie założonej w 1907 r. Oczywiście, pierwszym prezesem wybrano Eugeniusza Piaseckiego, który wkrótce potem powołał Polski Związek Sportowy, skupiający i integrujący stowarzyszenia sportowe z terenu Galicji i z zewnątrz kordonu³⁴.

Wiele miejsca w swojej działalności pozazawodowej poświęcił Piasecki skautingowi, który – jako harcerstwo – chciał oprzeć na celach i metodach pedagogicznych (nie – jak w Anglii – narodowo-militarnych), przystosować do rodzimych warunków poprzez nawiązanie do chlubnych tradycji narodowych i włączyć do systemu wychowawczego młodzieży (w postaci syntezy turystyki, gier ruchowych i ćwiczeń wojskowych). Zasady rozwoju harcerstwa polskiego, m.in. polegające na równym traktowaniu wychowania fizycznego, wychowania wojskowego, umysłowego i moralnego, przedstawił w napisanej wspólnie z Mieczysławem Schreiberem publikacji pt. *Harce młodzieży polskiej*. „Harce”, zdaniem Piaseckiego, miały odciągać młodzież od popularnego w szkołach sportu „rekordowego” i pełnić funkcję środka pedagogicznego w wychowaniu fizycznym. Wniósł do ruchu harcerskiego wiele twórczych i postępowych elementów, m.in. poprzez urozmaicenie wycieczek, przekształcenie kolonii letnich w obozy pod namiotami, eliminowanie nadmiernego współzawodnictwa, zasadę abstynencji i zintegrowanie wychowania fizycznego i moralnego. Wyrażał niepokój o „skażenie moralne” harcerstwa przez nieodpowiednie jednostki³⁵.

Od 1899 r. działał w Towarzystwie Nauczycieli Szkół Wyższych i Średnich (przy którym zorganizował odrębną Komisję Wychowania Fizycznego) oraz w Związku Rodzicielskim (prowadzącym tzw. domy opieki pozaszkolnej i akcję dożywiania). Pełnił wiele funkcji, m.in. sekretarza Towarzystwa Przyjaciół Zdrowia we Lwowie (od 1 grudnia 1900 r.) oraz inspektora gimnastyki dla Galicji Wschodniej (1912–1914) – podlegało mu 116 szkół. Dzięki tej posadzie miał wpływ na praktykę wychowania fizycznego i higieny szkolnej i mógł wdrażać przygotowane przez siebie reformy³⁶. W 1903 r. był współinicjatorem otwarcia Polskiego Muzeum Szkolnego³⁷ we Lwowie. Przyczynił się do organizacji

³⁴ R. Wacek, *Wspomnienia sportowe*, Opole ok. 1940, s. 20; D. Dudek, *Podstawy prawne zrzeszeń sportu piłki nożnej na terenie Galicji*, [w:] *Początki piłki nożnej w Polsce. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Małopolski Związek Piłki Nożnej i Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie*, Warszawa 2012, s. 21.

³⁵ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 275–279. K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce do 1918 roku*, [w:] J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997, s. 41; J. Gaj, *Stosunek Eugeniusza Piaseckiego do harcerstwa*, [w:] *Eugeniusz Piasecki. Materiały z sesji...*, s. 143. „Harce” wydane zostały też w 1917 i 1920 r.; K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)*..., s. 126.

³⁶ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 274.

³⁷ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)*..., s. 68, 128, 131.

Towarzystwa Zabaw Ruchowych (TZR, 1905) i otwarcia lwowskiego parku tego towarzystwa (1909)³⁸. Uczestniczył w pracach Rady Miejskiej (1905–1914) oraz Rady Miejskiej Szkolnej (1909–1914). W wygłaszanych na sesjach referatach poruszał zagadnienia dotyczące higieny i zdrowia mieszkańców Lwowa, poprawy działania służby zdrowia, zwiększenia środków finansowych przeznaczanych na cele asenizacyjne³⁹. Należał do Towarzystwa Ochrony Młodzieży i Ligi Obyczajności Społecznej (1907). Powołano go nadto do Międzynarodowego Komitetu Wychowania Fizycznego (Institution Internationale de l'Education Physique) w Odense (1910), w którym zorganizowano sekcję polską, a Piaseckiego wyznaczono stałym członkiem Komitetu Kongresów Wychowania Fizycznego w Brukseli.

W 1899 r. związał się z Wydziałem Lekarskim i Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. Współpracował z prof. Adolfem Beckiem z Zakładu Fizjologii oraz prof. Stanisławem Bądryńskim i prof. Pawłem Kučerą z Zakładu Higieny i Bakteriologii. To naukowe współdziałanie zaowocowało pracami badawczymi z higieny szkolnej ucznia oraz rozprawą habilitacyjną, obronioną 9 czerwca 1909 r., a zatytułowaną *Zdobycze lat ostatnich w zakresie walki z chorobami zakaźnymi ostrymi w szkole*⁴⁰. Dotyczyła ona rozwoju fizycznego i psychicznego ucznia w powiązaniu z problematyką zdrowotno-higieniczną w szkole oraz naukami o wychowaniu fizycznym. Uzyskał stopień docenta prywatnego i rozpoczął aktywność jako samodzielny pracownik nauki.

Dalsze badania Piaseckiego dotyczyły nadal higieny szkolnej (na podstawie ankiet i analizy literatury wykazał niski jej poziom na terenie Galicji, w tym zły stan higieniczno-sanitarny pomieszczeń oraz brak lekarzy szkolnych), a także fizjologii ruchu (ćwiczeń fizycznych) oraz teorii i metodyki wychowania fizycznego i kształcenia kadr. W książce *Zasady wychowania fizycznego* (1904) ukazał oddziaływanie ćwiczeń fizycznych na organizm i psychikę. Opracowany przez niego tekst *Fizjologia ruchów*, zamieszczony w pracy zbiorowej pt. *Fizjologia człowieka* (1915), stworzył grunt dla studiów z zakresu fizjologii wychowania fizycznego i sportu⁴¹. Od 1902 r. Piasecki jeździł w celach naukowych do krajów skandynawskich oraz Niemiec, Szwajcarii, Francji, Belgii i Wielkiej Brytanii, a następnie Danii i Włoch, przy okazji zapoznając się w praktyce z tamtejszymi systemami ćwiczeń fizycznych⁴². Tym sposobem zaliczono go do czołowych przedstawicieli nowej dziedziny naukowej, o autorytecie sięgającym daleko poza ziemie polskie.

³⁸ *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 349; R. Wryk, *Początki ruchu olimpijskiego w Polsce*, Poznań 2012, s. 30–31.

³⁹ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)...*, s. 118–120.

⁴⁰ *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego II...*, s. 349. Minister Wyznań i Oświecenia reskryptem z 26 września 1909 r. zatwierdził akt habilitacyjny dra E. Piaseckiego na docenta prywatnej higieny szkolnej.

⁴¹ S. Ciechanowski, *Trzydziestolecie pracy Profesora Piaseckiego*, „Wychowanie Fizyczne” 1930, R. XI, z. 1, s. 5–6.

⁴² *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 273.

Działalność publicystyczną Piaseckiego do końca pierwszej wojny światowej cechowały różnorodność i intensywność. Zwrócił wtedy uwagę na potrzebę prowadzenia badań z zakresu medycyny w celu wykorzystania ich wyników w założeniach programowych wychowania fizycznego. Pierwszą udaną próbą aktywności wydawniczej był artykuł *O wpływie ćwiczeń fizycznych na rozwój psychiczny młodzieży* (1899)⁴³. Napisał w tym czasie łącznie 50 prac, w tym cztery monografie, oraz podjął współpracę z miesięcznikiem „Muzeum”, zamieszczając w nim kilka rozpraw i artykułów z dziedziny wychowania fizycznego⁴⁴.

Piasecki swoją energię wykorzystywał na forum międzynarodowym, czynnie i bardzo aktywnie uczestnicząc w kongresach higieny szkolnej, m.in. w pierwszym zorganizowanym w Norymberdze (1904), gdzie dość ostro skrytykował ćwiczenia siłowe zalecane dzieciom. Z kolei na międzynarodowych kongresach wychowania fizycznego w Londynie (1907) i w Paryżu (1910, 1913) propagował harcerstwo i jego rolę w rozwijaniu nowoczesnych metod stosowanych w wychowaniu fizycznym. Sukcesy odnosił też na terenie własnego miasta. To dzięki niemu we Lwowie w trakcie Zjazdu LiPP (1900) powołano po raz pierwszy Sekcję Wychowania Fizycznego jako XXIV sekcję zjazdu, a wychowanie fizyczne uznano za jeden ze sposobów zapobiegających zachorowaniom na gruźlicę. Z kolei w trakcie kongresów pedagogicznych (1909) i przeciwalkoholowych (1912) domagał się zredukowania współzawodnictwa sportowego.

Pod koniec okresu lwowskiego działalność naukowo-badawcza Piaseckiego koncentrowała się głównie na genezie zabaw i gier ruchowych. W 1916 r. wydał *Zabawy i gry ruchowe dzieci i młodzieży – ze źródeł dziejowych i ludoznawczych, przeważnie rodzimych i tradycji ustnej*. Zwłaszcza te ostatnie uważał za ważny składnik społeczny w procesie wychowania i kształtowania postaw moralnych młodzieży. Naukowo zajmował się także pracami ręcznymi, warsztatami szkolnymi, chorobami zakaźnymi młodzieży, organizacją opieki lekarskiej w szkołach oraz skoliozą (rozpowszechnioną u dziewcząt), w której leczeniu istotną rolę przypisywał gimnastyce i masażowi. Były to, jak na owe czasy, poglądy bardzo postępowe. Wśród przyczyn skoliozy wymieniał zły stan higieny w szkole i brak ćwiczeń fizycznych. Niestety, skonstruowany przez niego regulowany pulpit ławki szkolnej, z możliwością dostosowania do wzrostu ucznia, nie zyskał szczególnego zainteresowania dyrekcji szkół⁴⁵.

Wybuch pierwszej wojny światowej przerwał Piaseckiemu praktykę lekarską w Zakładzie Gimnastyki Leczniczej, Ortopedii i Masażu (1900–1915), w którym tworzył podwaliny polskiej rehabilitacji⁴⁶. Już 2 sierpnia 1914 r. został

⁴³ Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim*, [w:] Z. Grot (red.), *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, Poznań 1970, s. 18.

⁴⁴ Tamże, s. 19.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)*..., s. 114; „Słowo Polskie” 1900, nr 438, s. 4; J. Fibak, K. Słowiński, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947), higienista, teoretyk wychowania*

zmobilizowany do armii austriackiej w charakterze lekarza pospolitego ruszenia z przydziałem do Szpitala Rezerwowego we Lwowie. Wolny czas, którego miał dużo, poświęcił pracy naukowej, a zwłaszcza badaniom nad prażródłami ćwiczeń fizycznych. Szczególnie interesowały go pochodzenie i rozwój gier i zabaw ruchowych.

Pierwsza wojna światowa – okres kijowski

Zapoczątkowany w 1915 r. rozpad imperium carskiego sprzyjał liberalizacji w oświacie i kulturze. Większość inteligencji przeniosła się do Kijowa liczącego pół miliona mieszkańców, przebywał w Kijowie od czerwca 1915 do 1918 r. Włączył się w życie tej społeczności⁴⁷ m.in. poprzez zorganizowanie 10 akcji kolonii letnich dla młodzieży szkolnej. Aby ułatwić prowadzenie zajęć na koloniach, obozach harcerskich i lekcjach wychowania fizycznego w szkole, wydał podręcznik pt. *Zabawy i gry ruchowe dzieci i młodzieży*. Oprócz tego od 18 marca 1917 r. wykładał na Wyższych Polskich Kursach Naukowych, przekształconych w Polskie Kolegium Uniwersyteckie. Do kraju wrócił późnym latem lub wczesną jesienią 1918 r.⁴⁸

Po powstaniu wielkopolskim ludność Poznania włączyła się do odbudowy struktur państwowych, gospodarczych, kulturalnych i naukowych. Kiedy więc działacze Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (PTPN) przystąpili do tworzenia uniwersytetu, komisja organizacyjna Wszechnicy Piastowskiej (przeimowanej w 1920 r. na Uniwersytet Poznański) zwróciła się do Eugeniusza Piaseckiego z ofertą objęcia katedry higieny szkolnej i wychowania fizycznego. Do złożeniu tej propozycji przyczyniły się ciekawe odczyty, wygłoszone wcześniej, w 1913 i 1914 r., na posiedzeniu PTPN⁴⁹.

Niepodległa II Rzeczpospolita – okres poznański

Starania Piaseckiego sprawiły, że 7 marca 1924 r. rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego powołano Studium Wychowania Fizycznego jako samodzielną jednostkę funkcjonującą przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego i powierzono Piaseckiemu funkcję dyrektora tej jednostki. Placówka realizowała program dwuletnich, a z czasem trzyletnich (od

fizycznego, [w:] J. Hasik, R. Meissner (red.), *Szkice do portretów przedstawicieli medycyny poznańskiej 1945–1985*, Poznań 1991, s. 253.

⁴⁷ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)*..., s. 189–190.

⁴⁸ Tamże, s. 191.

⁴⁹ F. Laurentowski, *Eugeniusz Piasecki w latach 1919–1947*, [w:] *Eugeniusz Piasecki. Materiały w z sesji*..., s. 23.

roku akademickiego 1922/1923 do 1939 r. i od 1945 r.) studiów kończących się uzyskaniem praw do nauczania gimnastyki. Dla potrzeb Studium Piasecki przygotowywał plany, programy nauczania, pilnował ich sprawnej realizacji i aktualizacji, prowadził proseminaria z teorii wychowania fizycznego, a także wykłady i ćwiczenia z higieny szkolnej, zasad wychowania fizycznego, teorii i dziejów wychowania fizycznego oraz ćwiczenia z antropometrii i fizjologii stosowanej. W 1922 r. uruchomił pierwsze w Polsce seminarium naukowe z teorii wychowania fizycznego⁵⁰. W 1924 r. Studium uzyskało uprawnienia do nadawania tytułu magistra wychowania fizycznego, ale pierwszych magistrów wypromowało dopiero w 1931 r. Byli to: Zofia Walicka-Neymannowa, Tadeusz Baczyński i Władysław Czarnecki. Łącznie do 1939 r. tytuł magistra wychowania fizycznego uzyskało 87 osób, w tym 47 mężczyzn i 40 kobiet⁵¹. Od 1928 r. tematem przewodnim na seminariach Piaseckiego były zabawy i gry ruchowe w Polsce i dzięki temu w latach 1931–1939 z zakresu tej problematyki powstało 28 prac magisterskich. Zdzisław Grot ocenił pracę Piaseckiego w ramach tego seminarium jako najsprawniejszą w Polsce i „jedną z najbardziej pracowitych w Europie”⁵².

Piasecki postarał się o autonomię dla Studium WF oraz o pomieszczenia, bibliotekę, wyposażenie i odpowiednie pomoce naukowe. Korzystając z pomocy Waleriana Sikorskiego, pozyskał wysoko wykwalifikowaną kadrę, dzięki czemu poznańskie Studium WF stało się nie tylko pierwszą, ale także najlepszą placówką tego typu w Polsce, reprezentującą najwyższy poziom naukowo-dydaktyczny. Opinię tę podzielano nie tylko w kraju, ale również za granicą, z którą utrzymywano żywe kontakty⁵³. W okresie poznańskim Piasecki sprawował też funkcję opiekuna naukowego w poznańskiej Centralnej Wojskowej Szkole Gimnastyki i Sportów, gdzie prowadził zajęcia i wydał skrypt *Teoria wychowania fizycznego*⁵⁴.

Profesor tworzył czasopisma naukowe i pełnił różne funkcje w komitetach redakcyjnych, wiele przy tym publikując. Od jesieni 1918 r. był w składzie komitetu redakcyjnego „Przewodnika Gimnastycznego «Sokół»”. Sprawował też obowiązki redaktora miesięcznika „Walka o Zdrowie” (zamieścił na jego łamach wiele artykułów). W 1920 r. założył czasopismo naukowe „Wychowanie Fizyczne”⁵⁵ i przewodniczył komitetowi redakcyjnemu. Pismo to, wydawane w Poznaniu, należało do najlepiej redagowanych w swojej kategorii w kraju i za granicą⁵⁶.

Kierunki badawcze, jakimi zajmował się Piasecki w II Rzeczypospolitej, to historia kultury fizycznej, teoria wychowania fizycznego oraz gry i zabawy ruchowe.

⁵⁰ Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania...*, s. 43.

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże, s. 53.

⁵³ Tamże, s. 37.

⁵⁴ A. Pawelek, *Centralna Wojskowa Szkoła Gimnastyki i Sportów w Poznaniu 1921–1929*, Poznań 1929, s. 40.

⁵⁵ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)...*, s. 244.

⁵⁶ Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego...*, s. 19, 30.

Jego twórczość w okresie poznańskim była systematyczna i charakteryzowała się „wzbogaceniem tematyki i pogłębieniem badań w porównaniu z okresem lwowskim, ze zwróceniem szczególnej uwagi na wychowanie fizyczne”, jednak liczba publikacji w niektórych dziedzinach rosła, a w innych wyraźnie spadała. Trzeba zdecydowanie podkreślić, że badania z zakresu nauk biologicznych i medycznych wyraźnie osłabły, a higieną zajmował się jedynie w trakcie wykładów⁵⁷.

Swoje zainteresowania historią wychowania fizycznego Piasecki kontynuował już od pierwszych lat okresu poznańskiego⁵⁸. Najcenniejszą książką z tego zakresu są *Dzieje wychowania fizycznego* (1925⁵⁹, 1929 wydanie 2 rozszerzone o XIX i XX w, a zwłaszcza o kierunki nowoskandynawskie⁶⁰), gdyż brakowało tego typu opracowania w Polsce. Książka zyskała życzliwe przyjęcie⁶¹. Grot napisał, że autor wdał się niepotrzebnie w polemikę ze współczesnym pojmowaniem sportu, przestrzegając przed „przyprzęganiem wychowania fizycznego do rydwanu zawodniczego”, który – jak poucza historia – „bieży szybko ku przepaści profesjonalizmu, a z nim – ku zanikowi sportu amatorskiego i całej kultury fizycznej”⁶². Recenzentem monografii był prof. S. Ciechanowski, zdaniem Grot – „niewrażliwy na metodę naukową Piaseckiego historyka”⁶³.

Kolejna książka – *Zarys teorii wychowania fizycznego*⁶⁴ (1931) – miała znamiona pionierskiej. Poprzedziły ją badania analityczne oraz drobniejsze artykuły i referaty⁶⁵. Profesor Ciechanowski w recenzji stwierdził, że nie ma opracowania na rynku wydawniczym krajowym i zagranicznym, którego zawartość uprawniałaby do noszenia tego tytułu. Dzieło doczekało się drugiego wydania w 1935 r., w którym Autor wprowadził kilka zmian w treści. Zradykalizował swój pogląd odnośnie do „szkodliwości dla zdrowia sportu zawodniczego i rekordów”⁶⁶.

Inne nowe teksty z tego okresu to *Krytyczny przegląd najnowszych systemów gimnastycznych*, „Wychowanie Fizyczne” 1920, nr 3/4; *Wychowanie fizyczne*, rozdział podręcznika pod red. S. Kopczyńskiego, pt. *Higiena szkolna* (1921); *Nowe słownictwo gimnastyczne polskie*, „Wychowanie Fizyczne” 1921, nr 1–4; *Badania nad genezą ćwiczeń cielesnych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Poznańskiego”, Sekcja Matematyczno-Przyrodnicza, 1922, nr 4. Poza tym Profesor wydawał wznowienia swoich książek, a w 1928 r. stworzył ankietę, która miała przybliżyć w szczegółach genezę zabaw, ich związki z kulturą narodową, wychwycić wędrówki gier i zabaw oraz ich przemiany pod wpływem środowiska

⁵⁷ Tamże, s. 60.

⁵⁸ Tamże, s. 55.

⁵⁹ Tamże, s. 56–57.

⁶⁰ Wydanie 2 ukazało się w 1929 r.

⁶¹ Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego...*, s. 56–57.

⁶² Tamże, s. 57.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ Wydanie 2 ukazało się w 1935 r.

⁶⁵ Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania...*, s. 58.

⁶⁶ Tamże.

itp.⁶⁷ Pierwsze wyniki odpowiedzi ankietowych zawarł w artykule *Zabawy i gry ludowe w Polsce* w zbiorowym dziele *Wiedza o Polsce* w 1932 r.⁶⁸ W 1938 r. złożył gotowe opracowanie w wydawnictwie, jednak zbliżająca się wojna i spłot różnych okoliczności uniemożliwiły publikację⁶⁹.

Autorytet i kompetencje Profesora powodowały, że powoływano Go w charakterze eksperta do społeczno-państwowych organów kierowniczych. Z prof. Stanisławem Ciechanowskim kierował X Sekcją Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego Sejmu Nauczycielskiego (1918). Był też członkiem Rady do spraw Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej (1919)⁷⁰. Należał do Rady Komisji Wychowania Fizycznego i Sportu na Wsi. Chciał, aby w realizacji „usportowienia” wsi znalazły się tradycyjne gry, zabawy i ćwiczenia ludowe. Współpracował z naczelnymi władzami Związku Harcerstwa Polskiego, uczestnicząc m.in. w pracach Okręgu Wielkopolskiego i Chorągwi Poznańskiej⁷¹. Działal w Komisji Wychowania Fizycznego Zarządu Głównego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych (1918–1919)⁷². Był członkiem Komisji Pedagogicznej przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (1922–1928) oraz przewodniczącym Oddziału Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego, utworzonego w Poznaniu w 1923 r. W Naczelnej Radzie Zdrowia w Warszawie pełnił funkcję rzecznika opieki lekarskiej i higieny szkolnej w szkołach. Działal też w Wojewódzkim Komitecie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Poznaniu. Zgłaszane przez niego uwagi wynikały z troski o właściwy rozwój kultury fizycznej i równocześnie chęci przeciwdziałania dominacji sportu wyczynowego i militaryzacji systemu wychowania fizycznego.

Współpracował z licznymi związkami i organizacjami sportowo-turystycznymi: Związkiem Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”, Związkiem Polskich Związków Sportowych, Polskim Związkiem Gier Sportowych (opracował przepisy w zakresie palanta polskiego), Akademickim Związkiem Sportowym w Poznaniu (kurator, członek honorowy), Klubem Sportowym „Pentatlon” przy Centralnej Wojskowej Szkole Gimnastyki i Sportów (przez kilka lata był jego prezesem), Sekcją Turystyczną Towarzystwa Tatrzańskiego. Reprezentował Sokolstwo Wielkopolskie na zjeździe erygującym Międzyzwiązkowy Wydział Sokolstwa Polskiego (13 kwietnia 1919 r.). Od 1922 r. był prezesem Polskiej Ligi Przeciwalkoholowej, która przyczyniła się do zorganizowania w Poznaniu poradni dla alkoholików i „Domu Trzeźwości”⁷³.

⁶⁷ Tamże, s. 59.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Tamże, s. 60.

⁷⁰ J. Wojtyczka, *Przysposobienie wojskowe w odrodzonej Polsce do roku 1926*, Kraków 2001, s. 23; *Rada Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej*, „Wychowanie Fizyczne” 1920, R. I, nr 1–2, s. 29–30.

⁷¹ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)...*, s. 273.

⁷² Tamże, s. 265.

⁷³ Tamże, s. 275.

Eugeniusz Piasecki był członkiem centralnej instytucji wychowania fizycznego i sportu w Polsce, jaką stanowiła Rada Naczelna Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (1925). Uważał, że nakazem chwili, m.in. w zakresie higieny społecznej, jest budowa sieci boisk w całym kraju, na czym zyskałoby państwo w postaci zwiększonej wydajności pracy obywateli, armia – gdyż miałaby lepszych rekrutów, szkolnictwo – ponieważ zwiększyłyby się sprawność fizyczna i moralna młodzieży, a także sport – bo byłoby więcej osób przystosowanych do wysiłku, zdolnych uprawiać różne dyscypliny. Rok po przewrocie majowym Józefa Piłsudskiego (1926) Piasecki wszedł w skład Rady Naukowej Wychowania Fizycznego Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego⁷⁴. Działal w niej – pomimo nieprzyjaznego stosunku pozostałych członków – aż do wybuchu wojny w 1939 r. Na II Kongresie Sportowym (1927) w wystąpieniu plenarnym pt. *Profesjonalizm w sporcie* stwierdził, że sport profesjonalny jest groźnym dla społeczeństwa produktem ubocznym sportu wyczynowego.

Wypowiedzi Piaseckiego na temat sportu na przestrzeni lat ewoluowały. W pierwszym okresie akceptował wszystkie dyscypliny, dostrzegając w nich walory zdrowotno-higieniczne, wychowawczo-moralne i rozwojowe. W latach 1910–1914 krytykował „rekordomanię i widowiskowość” związane ze współzawodnictwem sportowym. Chcąc ustrzec uczniów przed negatywnymi skutkami sportu klubowego, propagował ćwiczenia fizyczne typowe dla metody harcerek – gry i zabawy w terenie, wycieczki. Stało się to podstawą lansowanej przez niego w dwudziestolecie międzywojennym idei sportu bez trybun⁷⁵. Był inicjatorem Państwowej Odznaki Sportowej, do której opracował też koncepcję i regulamin⁷⁶.

Eugeniusz Piasecki był członkiem Rady Wydziału Filozoficznego (1919/1920–1922/1923), Rady Wydziału Lekarskiego (1923/1924–1946/1947 z przerwą w czasie II wojny światowej), wiceprzewodniczącym Senackiej Komisji Wychowania Fizycznego Młodzieży Akademickiej, członkiem Komisji Lekarskiej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego (przewodniczył Komisji Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej), Towarzystw Lekarskich we Lwowie, Kijowie i w Poznaniu, Towarzystwa Higienicznego we Lwowie, Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, członkiem Komisji Pedagogicznej Ministerstwa Oświaty i przewodniczącym jej oddziału Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego, członkiem Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności oraz członkiem Towarzystwa Fizjologicznego w Warszawie.

Współpracował z wieloma organizacjami: Institution Internationale de l'Education Physique w Brukseli, Wissenschaftliche Gesellschaft für Körperliche Erziehung, Comité de Patronage Faculté International de Pedologie w Brukseli, Comité Permanent Internationale des Congrès d'Hygiène Scolaire w Paryżu, La

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ Tamże, s. 282.

⁷⁶ Tamże, s. 283–284.

Fédération Internationale de Gymnastique Ling. Otrzymał honorowe członkostwo Czeskiego Towarzystwa Lekarskiego i należał do Międzynarodowego Stowarzyszenia Lekarzy Szkolnych w Paryżu (Association Internationale de Médecins Scolaires). W 1927 r. jako delegat Ligi Narodów Profesor odbył podróż po 13 krajach Europy⁷⁷. Odwiedził 22 ośrodki wychowania fizycznego. Analizę stanu nauki i praktyki zawarł w raporcie przygotowanym dla Sekcji Higieny Ligi. Czynnie uczestniczył w wielu konferencjach, m.in. we Wszechrówniańskim Kongresie Lekarzy w Splicie (1930) i Międzynarodowym Kongresie Wychowania Fizycznego (1939). W 1939 r. otrzymał Order Papieski oraz wielki tytuł honorowy i odznakę La Fédération Internationale de Gymnastique Ling (28 września)⁷⁸.

Powroty – okres II wojny światowej i pierwsze lata po jej zakończeniu

W połowie sierpnia 1939 r. Eugeniusz Piasecki opuścił Poznań i zamieszkał we Lwowie, gdzie przeżył wkroczenie wojsk radzieckich. Pracował na Uniwersytecie Lwowskim (wykładał język starocerkiewny) i we lwowskim „Medinstytucie”. W czasie okupacji hitlerowskiej cierpiał na rwę kulszową (ischias) objawiającą się zmianami zwyrodnieniowymi kręgosłupa. Ponadto żył w ciągłym strachu przed aresztowaniem. Osłabiło to jego zdrowie fizyczne i psychiczne⁷⁹.

W lutym 1945 r. Profesor – znany ze zdolności organizacyjnych, zaangażowania społecznego w wielu stowarzyszeniach, radach i komisjach oraz aktywności naukowej – otrzymał wezwanie z Uniwersytetu Poznańskiego do podjęcia pracy w Studium Wychowania Fizycznego. Pod koniec czerwca 1945 r. objął funkcję dyrektora po prof. dr. Stefanie Różyckim⁸⁰ i mimo swoich 73 lat postanowił przywrócić Studium dawny blask, od początku podejmując szereg działań organizacyjnych i badawczych⁸¹.

Mimo nie najlepszego zdrowia Profesor zdołał opublikować w 1946 r. w „Nowinach Lekarskich” pracę pt. *Próba gimnastyki niemowląt dokonana na materiale dzieci zdrowych*, oraz przygotował kolejne wydanie *Zarysu teorii wychowania fizycznego*. Podjął też studia nad międzynarodowym językiem oraz reformą alfabetów słowiańskich i ortografią. Na podstawie notatek z brulionów starał się odtworzyć monografię oddaną do wydawnictwa w 1939 r.⁸² oraz złożył

⁷⁷ S. Ciechanowski, *Trzydziestolecie pracy Profesora Piaseckiego...*, s. 8; Z. Drozdowski, J. Gaj, *Wkład Poznania w ogólny rozwój nauk wychowania fizycznego*, „Gazeta Poznańska” 9–10.10.1965, nr 240.

⁷⁸ Tamże, s. 290.

⁷⁹ Tamże, s. 297.

⁸⁰ K. Toporowicz, *Eugeniusz Piasecki (1872–1947)...*, s. 298.

⁸¹ Tamże, s. 299.

⁸² Tamże, s. 300.

propozycję wznowienia wydawania miesięcznika „Wychowanie Fizyczne”. Wkrótce został zaproszony do prac w Radzie Wychowania Fizycznego i Przy sposobienia Wojskowego – organu społeczno-państwowego.

Eugeniusz Piasecki stworzył podstawy nauk o wychowaniu fizycznym, zarysowując równocześnie koncepcje teorii wychowania fizycznego. Swym dorobkiem wytyczył też drogę do rozwoju współczesnych nauk o kulturze fizycznej, w tym rehabilitacji. Badał początki tradycyjnych zabaw i gier ruchowych, a główna metoda badawcza, którą posługiwał się przy zbieraniu i interpretowaniu materiału badawczego zawartego w ankietach, nosiła nazwę metody porównawczej historyczno-etnologicznej. Za jej pomocą oraz przy wykorzystaniu metody historyczno-geograficznej starał się wyjaśnić „genezę oraz stopień oryginalności polskich tradycyjnych zabaw i gier oraz poznać mechanizm ich ewolucji i określić drogi rozwojowe”. Dążył do stworzenia oryginalnego polskiego systemu poglądów i ćwiczeń uwzględniających specyfikę narodową i polski dorobek. Tradycyjne zabawy i gry ruchowe oraz sporty i gry obce adaptowane do polskich warunków miały zająć, jego zdaniem, miejsce sportu widowiskowego. Dążył do eliminacji sportu profesjonalnego i jego jednostronności, gdyż uważał, że przyczyniają się do demoralizacji młodzieży i degradacji moralnej społeczeństwa.

Profesor Eugeniusz Piasecki z wychowania fizycznego i sportu chciał uczynić ważny element fizycznego i moralnego zdrowia narodu i nadać tej dziedzinie logiczne i teoretyczne podstawy naukowe. Wyrazem uznania dla jego działalności w wielu obszarach życia naukowego, organizacyjnego i społecznego były wyróżnienia – otrzymał m.in. Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (12 maja 1923 r.)⁸³, jugosłowiański Order św. Sawy (30 marca 1931 r.), Grand le Fédération Internationale de Gymnastique Ling (1939 r.)⁸⁴.

23 grudnia 1946 r. w Studium obchodzono 50-lecie promocji doktorskiej Eugeniusza Piaseckiego, w trakcie którego wychowankowie, współpracownicy i przyjaciele, m.in. dr Eligiusz Preisler, prof. dr Tadeusz Strumiłło, zaprezentowali osiągnięcia i ogromny wkład Jubilata w rozwój placówki. W czerwcu 1947 r. rektor Uniwersytetu Poznańskiego wręczył Piaseckiemu odnowiony dyplom doktora przesłany przez Uniwersytet Jagielloński. Pod koniec czerwca tego roku prof. Piasecki wyjechał w Sudety dla podreperowania zdrowia, gdzie w Ptaszynie koło Cieplic gościł u znajomych, w domu Jana Jabłońskiego. Tam zmarł nagle na udar mózgu 17 lipca 1947 r.⁸⁵

⁸³ Archiwum AWF w Poznaniu, Kancelaria Orderu „Odrodzenia Polski”, Do Pana prof. dr. Eugeniusza Piaseckiego. Stwierdzam, że Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej dekretem z 2 maja 1923 r. nadał Panu odznaki Kawalera Krzyża Komandorskiego, Kanclerz Orderu Odrodzenia Polski Jan Kochanowski, Warszawa 12 maja 1923 r.

⁸⁴ Grand le Fédération Internationale de Gymnastique Ling, a conféré à Eugen Piasecki, son, Grand titre honorifique, Stockholm et Lund le 28 oct. 1939.

⁸⁵ Archiwum AWF w Poznaniu, Karta zgonu do zarządu cmentarza dra med. Eugeniusza Piaseckiego, data zgonu 18.07.1947 r., godz. 19.30. Urząd Stanu Cywilnego w Poznaniu, 19.07.1947 r.

W 1973 r. w AWF w Poznaniu wmurowano tablicę pamiątkową ku czci Eugeniusza Piaseckiego oraz ustanowiono medal jego imienia – „Zasłużony dla AWF w Poznaniu”, natomiast 30 października 1981 r. poznańska AWF otrzymała Jego imię⁸⁶.

Zakończenie

Podsumowując działalność i twórczość Eugeniusza Piaseckiego, należy podkreślić bardzo dużą liczbę książek o charakterze monograficznym, artykułów, recenzji, sprawozdań, referatów, doniesień naukowych. Ukazywały się one w polskich czasopismach z zakresu medycyny, higieny, pedagogiki i wychowania fizycznego, a także na łamach prasy codziennej i czasopismach naukowych w krajach zachodnich. Publikował w siedmiu językach obcych: francuskim (23 prace), angielskim, włoskim, niemieckim, czeskim, rosyjskim, skandynawskich i serbsko-chorwackim – łącznie około 40 prac. Dorobek pisarski Eugeniusza Piaseckiego to 271 pozycji bibliograficznych, w tym 5 książkowych, 7 w formie rozdziałów większych opracowań oraz studiów w ramach wydawnictw seryjnych lub podręczników, jedna obszerna monografia wydana po śmierci autora, a także liczne artykuły i studia naukowe, publikowane w różnych czasopismach naukowych. Aż 170 pozycji z dorobku Piaseckiego miało charakter naukowy, pozostałe to artykuły popularnonaukowe, publicystyczne i inne. Wśród prac najwięcej uwagi poświęcił teorii wychowania fizycznego i sportu oraz dydaktyce, metodyce, systematyce i organizacji ćwiczeń fizycznych. Prace te wносиły do polskiego wychowania fizycznego nowe treści, np. zamysł unarodowienia polskiego wychowania fizycznego poprzez wprowadzenie staropolskich zabaw i gier ruchowych, uzupełnianych tylko zagranicznymi – po części pomysł ten był realizowany w szkolnym wychowaniu fizycznym. Piasecki przypominał także, że aby przeżyć, człowiek świadomie zaczął doskonalić sprawność cielesną. Owa sprawność zyskała w czasach nowszych miano sportu i wychowania fizycznego. Stwierdził, że wcześniej powstały gry na Wschodzie, skąd przemieszczały się na Zachód. Wskazał na spontaniczność powstawania – niezależnie od siebie – prostych form zabawowych w różnych częściach świata. Jego próby sformułowania polskiego systemu wychowania fizycznego i wkomponowania weń polskich dawnych gier ruchowych nie zyskały akceptacji. Za to z sukcesem zorganizował przy Uniwersytecie Poznańskim pierwszą w niepodległej Polsce placówkę kształcącą nauczycieli wychowania fizycznego i lekarzy sportowych⁸⁷.

W dydaktyce prezentował „entuzjazm i takt pedagogiczny, punktualność oraz rzetelne przygotowanie się do wykładów i seminariów”. Był nauczycielem

⁸⁶ S. Garczarczyk, *Profesora Eugeniusza Piaseckiego*, „Gazeta Poznańska” 7.12.1981 r.

⁸⁷ W. Lipiński, *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2012; zob. tegoż, *The Truth of Sport a monograph of selected issues*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2016.

wymagającym wobec siebie i studentów, co zjednywało mu powszechny szacunek. W wykładach nawiązywał do osiągnięć nauki europejskiej, gdzie pomocna okazała się znajomość języków obcych oraz erudycja i znajomość literatury obcojęzycznej. Oschły w kontaktach służbowych, w życiu towarzyskim zyskiwał sympatię poczuciem humoru i umiejętnością opowiadania anegdot podhalańskich gwarą góralską.

Opisane tu zabiegi organizacyjne Eugeniusza Piaseckiego oraz zaangażowanie w pracę naukową pozwoliły Zdzisławowi Grotowi zaliczyć go do panteonu najwybitniejszych naukowców Uniwersytetu Poznańskiego w okresie międzywojennym obok takich postaci, jak Józef Kostrzewski – archeolog, Florian Znaniecki – socjolog, Edward Taylor – ekonomista, Kazimierz Tymieniecki – historyk mediewista, czy Jan Rutkowski – historyk gospodarczy⁸⁸.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu

Informacja dyrektora c.k. gimnazjum IV, że dr E. Piasecki złożył przysięgę służbową na ręce dyrektora c.k. IV gimnazjum Wincentego Kozioła.

Karta zgonu dra med. Eugeniusza Piaseckiego, Urząd Stanu Cywilnego w Poznaniu, 19.07.1947 r.

Książeczka legitymacyjna (Index) Eugeniusza Witolda Piaseckiego, L.35/1891

Pismo Prezydium c.k. Rady Szkolnej Krajowej L. 468 do Eugeniusza Piaseckiego zastępcy nauczyciela c.k. gimnazjum w Podgórzu iż J.E. pan Minister Wyznań i Oświecenia reskryptem z dnia 25 czerwca 1899 r. l.13522 mianował Pana rzeczywistym nauczycielem gimnastyki w c.k. gimnazjum IV we Lwowie z dniem 1 września 1899 r., Lwów 23 lipca 1899 r.

Świadectwo dojrzałości

Świadectwo odejścia L. 19, Eugeniusza Piaseckiego z Wydziału Filozoficznego c.k. Uniwersytetu lwowskiego, Lwów 5 października 1891 r.

Świadectwo L. 64 K. eg. g., zaświadczające, że Eugeniusz Piasecki w dniu 28, 29, 30 stycznia 1899 r. złożył przed Komisją egzaminacyjną egzamin na nauczyciela gimnastyki do szkół średnich i seminariów nauczycielskich, Kraków 31 stycznia 1899 r.

Wierzytelny odpis świadectwa dojrzałości Eugeniusza Witolda Piaseckiego, L. 21, c.k. gimnazjum św. Jacka w Krakowie, Kraków 25 czerwca 1890 r.

⁸⁸ Z. Grot, *Katedra i Studium Wychowania...*, s. 54.

Zeugnis (certyfikat), że Eugeniusz Piasecki przebywał u prof. Wilhelma Winternitza od 14 marca do 15 kwietnia 1897 r. Wien 31 maja 1897 r.

Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Rektorat. Wykaz stanu służby Profesor dr Eugeniusz Piasecki, sygn. 15/216.

II. Czasopisma i prasa

„Acta Balneol.” 2014.

„Gazeta Poznańska” 1965, 1981.

„Kronika Uniwersytetu Lwowskiego” 1898/9–1909/10.

„Lider” 2008.

„Ortopedia Traumatologia Rehabilitacja” 2018.

„Przegląd Lekarski” 1897, 1999.

„Przegląd Zakopiański” 1901.

„Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu” 2009.

„Studia Humanistyczno-Społeczne. Humanities and Social Studies” 2016.

„Studies in Physical Culture and Tourism” 2008.

„Słowo Polskie” 1900.

„Trends in Sport Sciences” 2014.

„Wiedza i Życie” 1899.

„Wychowanie Fizyczne” 1920, 1924, 1925, 1930.

„Wychowanie Fizyczne i Sport” 1967.

B. Literatura

Bronikowska M., *Od Sobótki do piłki nożnej polskiej... Polskie tradycyjne zabawy i gry w koncepcji wychowania fizycznego Eugeniusza Piaseckiego*, seria: Monografie, nr 384, AWF w Poznaniu, Poznań 2008.

Dec L., Domosławski Z., *Wprowadzenie do dziejów polskiej medycyny sportowej*, Wyd. Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Katowice 1992.

Dudek D., *Podstawy prawne zrzeszeń sportu piłki nożnej na terenie Galicji*, [w:] *Początki piłki nożnej w Polsce. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Małopolski Związek Piłki Nożnej i Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie*, Warszawa 2012, s. 13–25.

Fibak J., Słowiński K., *Eugeniusz Piasecki (1872–1947), higienista, teoretyk wychowania fizycznego*, [w:] J. Hasik, R. Meissner (red.), *Szkice do portretów przedstawicieli medycyny poznańskiej 1945–1985*, Poznań 1991, s. 253–255.

Gaj J., *Stosunek Eugeniusza Piaseckiego do harcerstwa*, [w:] *Eugeniusz Piasecki. Materiały z Sesji Naukowej poświęconej twórcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, Poznań, 13 i 14 listopada 1973 r., seria: Monografie, nr 66, AWF w Poznaniu, Poznań 1975, s. 140–147.

Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.

- Gaj J., Ziółkowska T., *Poznańskie badania historii kultury fizycznej*, [w:] Z. Drozdowski (red.)
- Głasek B., *Wpływ studiów Eugeniusza Piaseckiego w europejskich ośrodkach naukowych na rozwój jego koncepcji teorii i praktyki wychowania fizycznego. The influence of Eugeniusz Piasecki's studies in European academic centers on the development of the concept of the theory and practice of Polish national physical education*, [w:] J. Chęłmecki (red.), *Společno-educacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu: sprawność fizyczna dzieci i młodzieży. Socio-educational faces of contemporary sport and olympism: physical fitness of children and youth*, t. 2, Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”, Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Warszawa 2009, s. 79–91.
- Grot Z (red.), *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, Poznań 1970.
- Grot Z., *Katedra i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim*, [w:] Z. Grot (red.), *Dzieje poznańskiej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego 1919–1969*, Poznań 1970, s. 11–75.
- Grot Z., *Krótki rys dziejów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1919–1939*, [w:] 40 lat od Katedry Wychowania Fizycznego UP do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 1959, s. 13–44.
- Grot Z., Ziółkowska T. (red.), *Dzieje kultury fizycznej (do roku 1918)*, Warszawa – Poznań 1990.
- Grzegorz R., Walendowicz M. wraz z zespołem Jandziak D. et al. (oprac.), *Historia Ju-jitsu w Polsce 1904–1939; The history of Ju-jitsu in Poland 1904–1939*, [tł. I. Kresak, M. Wnuk; Międzynarodowa Federacja Modern Ju-Jitsu], Wyd. Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Międzynarodowa Federacja Modern Ju-Jitsu, cop., Poznań – Głogów 2008.
- Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce do 1918 roku*, [w:] *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.
- Krawczyk Z., *Společno-kulturowe funkcje wychowania fizycznego i sportu. Analiza poglądów Eugeniusza Piaseckiego*, [w:] *Natura, kultura – sport. Kontrowersje teoretyczne w Polsce*, Wyd. PWN, Warszawa 1970, s. 163–217.
- Laurentowski F., *Eugeniusz Piasecki w latach 1919–1947*, [w:] *Eugeniusz Piasecki. Materiały z Sesji Naukowej poświęconej twórcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego, Poznań, 13 i 14 listopada 1973 r.*, seria: Monografie, nr 66, AWF w Poznaniu, Poznań 1975, s. 23–29.
- Lipoński W., *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2012.

- Lipoński W., *Rochwist i palant. Studium etnologiczne dawnych polskich sportów i gier ruchowych na tle tradycji europejskiej*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 356, Poznań 2004.
- Lipoński W., *The Truth of Sport a monograph of selcted issues*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2016.
- Łuczak M., (red.), *Wybór źródeł, Eugeniusz Piasecki*, Wyd. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 2016.
- Nowak M., *Profesor Eugeniusz Piasecki w 100 rocznicę urodzin*, [w:] *Zeszyt naukowy z materiałami IX Studenckiej Sesji Naukowej Medalistów im. J. Śniadeckiego, Poznań, 30 marca 1973 r.*, seria: Monografie, nr 52, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 1974, s. 11–15.
- Pawełek A., *Centralna Wojskowa Szkoła Gimnastyki i Sportów w Poznaniu 1921–1929*, Poznań 1929.
- Piasecki E., *Badania nad genezą ćwiczeń cielesnych*, Poznań 1922.
- Toporowicz K., *Eugeniusz Piasecki (1872–1947). Życie i dzieło*, Warszawa – Kraków 1988.
- Toporowicz K., *Eugeniusz Piasecki i jego rola w rozwoju uniwersyteckiego kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Polsce*, [w:] *Nauki społeczne a kultura fizyczna, Ogólnopolska Konferencja Naukowa*, Poznań, dnia 3 czerwca 1988, seria: Monografie Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, nr 267, Poznań 1989, s. 45–61.
- Toporowicz K., *Eugeniusz Piasecki w latach 1872–1919*, [w:] *Eugeniusz Piasecki, Materiały z Sesji Naukowej poświęconej twórcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego, Poznań, 13 i 14 listopad 1973 r.*, seria: Monografie, nr 66, AWF w Poznaniu, Poznań 1975, s. 9–22.
- Wacek R., *Wspomnienia sportowe*, Opole ok. 1940.
- Wkład poznańskiej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej*, Wyd. PWN, Warszawa – Poznań 1975, s. 202–210.
- Wojtycza J., *Przysposobienie wojskowe w odrodzonej Polsce do roku 1926*, Kraków 2001.
- Wryk R., *Narodziny i rozwoju Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, Wydawnictwo Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2007.
- Wryk R., *Olimpijczycy Drugiej Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2015.
- Wryk R., *Początki ruchu olimpijskiego w Polsce*, Poznań 2012.
- Wrzosek A. (red.), *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23). Za rektoratu Heljodora Święcickiego. Księga pamiątkowa*, Poznań 1924.
- Wrzosek A., *Wydział Lekarski*, [w:] A. Wrzosek (red.), *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23). Za rektoratu Heljodora Święcickiego. Księga pamiątkowa*, Poznań 1924.

The contribution of Professor Eugeniusz Piasecki to the development of physical education in Poland

Abstract

The aim of the article is to present the contribution of Professor Eugeniusz Witold Piasecki to the development of modern physical education and sports, school hygiene, and education of school staff. Professor E. W. Piasecki was a doctor of medicine, associated with the University of Lviv (1900–1915) and the University of Poznań (1919–1947), a longtime director of the Physical Education Centre at the University of Poznań (1924–1947), creator of modern physical education, contributor of the Higher Education Section of the League of Nations, and the editor of numerous scientific journals. He lived and worked during the Partitions of Poland (until 1918), during the Second Polish Republic (1918–1939), under Nazi and Soviet occupation (1939–1945) and in the Polish People's Republic (1945–1947). His career path and historical events secured him a place among the eminent Polish scientists and educationists. The article presents his academic biography and achievements in the field of physical education.

Keywords: Partitions of Poland, modern physical education, theory of physical education, school hygiene.